

1. Кароткі змест Зарабляюць

2. Кароткі змест Гаротная

3. Кароткі змест Дуб-дзядуля

4. Кароткі змест Бярозка

5. Кароткі змест Дачэсныя

□

□

Кароткі змест Зарабляюць

Адамка ўспамінае маленства, маці, якая памерла, пакінуўшы васьмігадовага сына і крыху старэйшую дачку. Памерла яна, заўважыў хлопчык, неяк не так, як трэба, бо пахавалі яе не на могілках, а за плотам (так найчасцей хавалі самагабцаў. — Т. Г.). Жывуць яны з сястрой у прыгожым мураваным доме, але ў самым яго нізе, дзе з вакна відаць толькі ногі людзей.

Ганулька спачатку зарабляла нейкія грошы падзёншчынай — мыла багатым падлогу, дапамагала па гаспадарцы. Потым яе перасталі браць на такую працу. Адамка чуў ад дворнічыхі, што ганарыстых паны не любяць.

Брат і сястра вымушаны былі пайсці працаваць у рэстаран. Адамку паставілі за лёкая. «Ганульку адзелі, як кралю якую, але работы не назначылі ніякай...» Наліваючы віно ў шклянкі «чыста і багата адзетых паноў», з якімі за сталом сядзіць «родная, каханая сястрычка», хоча крыкнуць Адамка на ўвесь белы свет: «Кідай, сястра, безработную службу! Кідай, дарагая мая!».

Кароткі змест Гаротная

Адамка ўспамінае маленства, маці, якая памерла, пакінуўшы васьмігадовага сына і крыху старэйшую дачку. Памерла яна, заўважыў хлопчык, неяк не так, як трэба, бо пахавалі яе не на могілках, а за плотам (так найчасцей хавалі самагубцаў. — Т. Г.). Жывуць яны з сястрой у прыгожым мураваным доме, але ў самым яго нізе, дзе з вакна відаць толькі ногі людзей.

Ганулька спачатку зарабляла нейкія грошы падзёншчынай — мыла багатым падлогу, дапамагала па гаспадарцы. Потым яе перасталі браць на такую працу. Адамка чуў ад дворнічыхі, што ганарыстых паны не любяць.

Брат і сястра вымушаны былі пайсці працаваць у рэстаран. Адамку паставілі за лёкая. «Ганульку адзелі, як кралю якую, але работы не назначылі ніякай...» Наліваючы віно ў

шклянкі «чыста і багата адзетых паноў», з якімі за сталом сядзіць «родная, каханая сястрычка», хоча крыкнуць Адамка на ўвесь белы свет: «Кідай, сястра, безработную службу! Кідай, дарагая мая!» .

Кароткі змест Дуб-дзядуля

На надзеле героя-апавядальніка рос стары дуб. Неяк, напрацаваўшыся, герой лёг пад ім адпачыць.

Дуб-дзядуля загаварыў чалавечым голасам. Успомніў сваю маладосць, калі вакол быў лес, шумелі побач сваякі-дубы. Папрасіў чалавека прынесці чыстай вады, тады ён пакінуў пасля сябе памяць, нашчадкаў. Чалавек кінуўся шукаць вады. Першае возера, якое ён знайшоў, было напоўнена людскім потам. Каля яго стаяла жанчына па імені Праца. Яна сыпала ў возера зямлю, каб менш давялося людзям ліць поту, напаўняючы возера.

Ля другога возера, возера слёз, была Бяда. Яна дзень і ноч у катлах ля вогнішча высушвала людскія слёзы, а возера не мялела.

Трэцяе возера поўнае не вады, а чырвонага віна, у якім апавядальнік пазнаў кроў. Бабулька па імені Цярпенне чэрпала конаўкай з возера і палівала зямлю.

Разбудзіла апавядальніка бура. Дуб-дзядуля ляжаў павалены. Праз некалькі гадоў з-пад яго вылезлі тры тоненькія роўныя дубочки.

Кароткі змест Бязозка

Вырасла дачка Лявона Марыська, пара замуж аддаваць. Справіў ён дачцы вяселле і, адпраўляючы ў чужую сям'ю, параіў: «Калі будзе надта цяжка, нікому не жалься. Ідзі ў лес, выберы дрэва і толькі яму адкрывай сваю душу».

Прайшло нямнога часу. Паехаў Лявон да дачкі. Узяў сякеру і павяла яго Марыська, каб паказаць тую бязозку, што ведала ўсе яе беды і крыўды. Бязозка стаяла ўчарнеўшая. Ссек Лявон дрэва, знутры яно было нежывое. «Гэта-ж твой боль, гэта-ж твой жаль спаранілі гэтую бязозку, — бо ты доляй сваёй жалілася ёй. Дрэва то спужалася такой долі», — патлумачыў бацька дачцы. Марыська, горнучыся да бацькі, спытала: «Татачка, а чаму паміж людзей я не знайшла каму пажаліцца? » Лявон маўчаў.

Кароткі змест Дачэсныя

Чалавек сустрэўся з воўкам. Разгаварыліся, бо воўк не быў галодны, а чалавек не меў у руках стрэльбу.

Даўней быў воўк «найлепшым хатнім прыцелам і вартаўніком». Але трапіў да «нейкай паганай скупой гаспадынькі» на службу, якая замест хлеба кінула яму гарачы камень. Схапіў галодны воўк камень і так моцна апёкся, што і па сённяшні дзень ляпа чорная. Сябрукі ваўка справядлівасці не дабіліся. Пайшлі з жальбай да цара.

Леў параіў жыць ваўкам у лесе, калі людзі такія здрадлівыя. Не перабіраючы, што і чыё хапаць і есці. На выпадак голаду цар даў ім карову, наказаўшы карміць яе і даглядаць і спажываць малако.

З часам у воўчай сям'і пачаліся звадкі. Кармілі карову ўсе разам, а малако падзяліць не маглі.

Вырашылі карову даглядаць і даіць па чарзе. Але кожны разважаў, калі падыходзіла чарга на догляд, так: «...на якое ліха мне карміць гэту карову, калі з гэтага харчу прыбудзе малака не столькі мне, колькі заўтрашняму чароднаму, хай жа сабе той і важдаецца з ёй». Пачалі з голаду ваўкі зубамі ляскаць. Налажылі «падатак на людзей: з каго авечку, з каго цялё, парасё, гусака».

Але карову сваю ўсё ж дояць. Усё малако выцягнуць, «дый апрача таго кожны гэtkі дачэсны гаспадар няўзнак — ціхачом, а хоць кавалачак з лыткі з беднай каровы ўрве».

Так стаў воўк з некалі спакойнага звера прагавітым і драпежным.

Мастацкія асаблівасці

Ядвігін Ш. адзін з пачынальнікаў нацыянальнай праявічай традыцыі. Як і ў многіх іншых пісьменнікаў пачатку XX ст. яго мастацкі талент фарміраваўся пад уплывам фальклору. Раннія творы Ядвігіна Ш. часта нагадваюць апрацаваныя народныя анекдоты («Суд», «Важная фіга», «Заморскі звер» і інш.), пісьменнік звяртаўся да так званых хадзячых сюжэтаў («Баба»).

У жанравых адносінах творчасць Ядвігіна Ш. разнастайная і цікавая з'ява. Ён пісаў рэалістычныя псіхалагічныя апавяданні, творы алегарычныя і філасофскія.

Спачуванне простаму абяздоленаму чалавеку гучыць у апавяданнях «Зарабляюць» і

«Гаротная». Героі яго твораў — ахвяры зла, ахвяры несправядлівасці, якая пануе ў грамадстве. Гэта дзеці-сіроты і жанчына-маці. Разважаючы разам з Тамашыхай (апавяданне «Гаротная») над яе жыццём, а ў ім адна бяда змянялася другой, як здавалася жанчыне, найгоршай, аўтар ад сябе зазначае: «І не думалася ёй, што на свеце бяда не мае канца, што можа быць яшчэ цяжэй». Так, у параўнанні з дзяцінствам і маладосцю сталае жыццё Тамашыхі намнога цяжэйшае. Муж «праз колькі-то год духі вымаўбіў», цяжкая праца і напаўгалоднае існаванне, хвароба і смерць сыноў. Да смерці апошняга свайго дзіцяці, шукаючы яму ратунку, прычынілася сама Тамашыха.

Не мае бяда канца і для Адамкі з Ганулькай, герояў апавядання «Зарабляюць». Цяжка, у голадзе, холадзе жылося з маці, яшчэ цяжэй у першыя гады пасля яе смерці. Безвыходнасць штурхнула Ганульку заняцца працай, якая прыніжае душу і цела.

Іншымі, нерэалістычнымі мастацкімі сродкамі пра нядолю жанчыны Ядвігін Ш. расказвае ў апавяданні «Бязрозка». У творы не паказваецца, што напаткала Марыську ў замужжы. Можна аднак уявіць, як шмат перажыла жанчына, калі, слухаючы яе споведзі, засохла маладая бярозка. Апавяданне мае нетрадыцыйную канцоўку. Дачка пытаецца, чаму яна не знайшла каму пажаліцца сярод людзей. Бацька нічога не адказвае. Маўчанне Лявона па-філасофску шматзначнае. За ім — бачанне жыцця і чалавечага лёсу.

На філасофскія праблемы выйшаў пісьменнік у апавяданні «Дуб-дзядуля», у якім дзейнічаюць персаніфікаваныя вобразы Працы, Бяды, Цярпення, герой шукае жывую ваду, а знаходзіць азёры, напоўненыя людскім потам, слязьмі, крывёю.

«Ядвігін Ш. у большай ступені філосаф, мысліцель, чым жывапісец. Таму нават па самой прыродзе яго талент мог з найбольшай сілай праявіцца ў байках у прозе — творах, якія па спосабу абагульнення з'яў рэчаіснасці стаяць блізка да народных казак і анекдотаў», — лічыць даследчык І. Чыгрын.

Невялікі твор «Дачэсныя» ў жанравых адносінах стаіць бліжэй да казкі (альбо прытчы), чым да байкі — у ім тлумачыцца прычына пэўнай з'явы (чаму воўк стаў драпежнікам). Аднак у казачнай форме пісьменнік гаварыў пра праблемы сучаснасці. Вобразы ў творы

алегарычныя: за львом, ваўкамі, каровай, гаспадыняй паўстаюць пэўныя сацыяльныя з'явы, людзі.

Філасофская алегорыя звычайна шматзначная, «прачытаньні» зместу можа быць некалькі. Так, за каровай можна бачыць дзяржаўны бюджэт, казну, за ваўкамі — усякага роду чыноўнікаў, якія знаходзяцца паміж народамі і кіраўніком яго (львом), якія забяспечваюць законныя паступленьні ў бюджэт і, зразумела, жывуць з яго. Пры такім тлумачэньні вобразаў аўтарскі пафас непрыняцця скірава-ны супраць недобрасумленнасці, хцівасці чыноўнікаў, якія, абклаўшы падаткамі народ, не грэбуючы хабарам, кормяцца ля дзяржаўнай кармушкі. Не лепшым чынам выяўляе сябе і кіраўнік, бо менавіта з яго дазволу так паводзяць сябе падначаленыя.

Ядвігін Ш. меў адметны погляд на жыццё. Ён, як і Леў Талстой, не прызнаваў гвалтоўны, рэвалюцыйны шлях вырашэння грамадскіх супярэчнасцей. «Тыя, хто расейвае не яднанне, а раз'яднанне, не дружбу, а варожасць, не любоў, а нянавіць, тыя не ўсведамляюць ніякай адказнасці не толькі перад кім-небудзь, але, я ўпэўнены, і самі перад сабой», — пісаў ён у 1905 г. у артыкуле «Егаге питапит». Галоўнае для пісьменніка былі дабыня і любоў да бліжняга, і адзіны прымальны шлях — маральнае ўдасканалванне кожнага чалавека і грамадства ў цэлым.